

Cristina ANDREESCU*

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI SECȚIA A PATRA

**Cauza Buhuceanu și alții
împotriva României
(Cererile nr. 20081/19 și 20 altele)**

HOTĂRÂRE

Art. 8 • Obligații pozitive • Viața privată și de familie • Absența oricărei forme de recunoaștere și protecție legală pentru cuplurile de același sex • Aplicarea principiilor stabilite în *Fedotova și alții împotriva Rusiei* [GC] • Motivele privind interesul public invocate nu prevalează asupra intereselor solicitanților • Marja de apreciere depășită în acest caz

STRASBOURG

23 mai 2023

Hotărârea va deveni definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 din Convenție. Aceasta poate suferi modificări de formă.

În cauza Buhuceanu și alții împotriva României,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), reunită într-o cameră compusă din:

Gabriele Kucsko-Stadlmayer, *președinte*,

Tim Eicke,

Krzysztof Wojtyczek,

Faris Vehabović,

Branko Lubarda,

Armen Harutyunyan,

* *Doctor în Științe Politice, Școala Națională de Științe Politice și Administrative
Email: landofcy@gmail.com
Manuscris primit la 20 iunie 2023.*

Ana Maria Guerra Martins, *judcători*,
și Ilse Freiwirth, *grefier-adjunct de secție*,

Având în vedere:

cererile (nr. 20081/19 și alte 20 indicate în tabelul anexat) îndreptate împotriva României depuse la Curte în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția“) de patruzeci și doi de cetățeni români („reclamanții“), la diferitele date indicate în tabelul anexat;

decizia de a comunica cererea Guvernului României („Guvernul“);

decizia de acordare a anonimatului reclamanților care au solicitat-o în temeiul articolului 47 § 4 din Regulamentul Curții;

observațiile părților;

observațiile scrise prezentate de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei în temeiul articolului 36 § 3 din Convenție și observațiile prezentate de terți, cărora președintele secției le-a admis cererea de intervenție;

având în vedere decizia președintelui camerei de a-1 numi pe Krysstof Wojtyczek, judecătorul ales să reprezinte Polonia, în calitate de judecător ad-hoc pentru România, în conformitate cu articolul 29 § 2 din Regulamentul Curții,

după ce a deliberat în privat la 28 martie 2023,

pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

INTRODUCERE

1. Cererile se referă la lipsa posibilității pentru reclamanți (douăzeci și unu de cupluri de același sex) de a obține recunoașterea oficială a relațiilor lor, ceea ce reprezintă, în opinia lor, o încălcare a dreptului lor la respectarea vieții private și de familie și o discriminare împotriva lor pe motive de orientare sexuală. Reclamanții s-au întemeiat pe articolul 8 din Convenție luat separat sau coroborat cu articolul 14.

ÎN FAPT

2. Detaliile privind reclamanții pot fi găsite în tabelul anexat. Aceștia au fost reprezentați în fața Curții de doamna R. I. Ionescu, avocat în București.

3. Guvernul a fost reprezentat de agentul său, doamna O.F. Ezer, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

4. Situația de fapt, astfel cum a fost prezentată de părți, poate fi rezumată după cum urmează.

5. Reclamanții se află în relații homosexuale stabile și locuiesc împreună de diverse perioade de timp. La diferite date, ei și-au anunțat intenția de a se căsători la oficiile locale de stare civilă (*Serviciul de Stare Civilă*), dar autoritățile au respins cererile fiecărui cuplu, deoarece acestea lor au fost considerate contrare articolelor 271 și 277 § 1 din Codul civil (a se vedea paragraful 9 de mai jos).

6. În anul 2018, reclamanții din cererea nr. 20081/19 au depus o plângere la instanțele

judecătorești împotriva mai multor decizii administrative emise de casele de asigurări de sănătate prin care li s-a refuzat dreptul la statutul de co-asigurat în temeiul contractelor de asigurare de sănătate ale partenerului. După ce mai multe instanțe și-au declinat competența, cauza a fost înscrisă pe lista Curții de Apel București. La 25 iunie 2019, instanța a decis să solicite interpretarea de către Curtea Constituțională a mai multor prevederi din Legea nr. 95/2006 privind reforma sistemului de sănătate și a suspendat procedura până la pronunțarea unei decizii în acest sens de către Curtea Constituțională. Potrivit informațiilor de care dispune Curtea, această procedură este încă în curs.

CADRUL JURIDIC ȘI JURISPRUDENȚA RELEVANTE

I. LEGEA ȘI PRACTICA INTERNĂ RELEVANTE

A. Constituția

7. Articolele relevante din Constituția României au următorul conținut:

Articolul 16 - Egalitatea în drepturi

- (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.
- (2) Nimeni nu este mai presus de lege.

Articolul 26 – Viața intimă, familială și privată

- (1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.
- (2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Articolul 48 - Familia

- (1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.
- (2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.
- (3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

B. Codul civil

8. Articolul 1 din Codul civil (“CC”), în vigoare de la 1 octombrie 2011, prevede următoarele izvoare de drept în sistemul juridic român, în ordinea priorității: dreptul civil, *uzanțele* și principiile generale de drept. CC nu menționează ca izvoare de drept hotărârile judecătorești sau precedentul judiciar.

9. Alte articole relevante din CC prevăd următoarele:

Articolul 258 – Familia

- (1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum

și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor.

(2) Familia are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(3) Statul este obligat să sprijine, prin măsuri economice și sociale, încheierea căsătoriei, precum și dezvoltarea și consolidarea familiei.

(4) În sensul prezentului Cod civil, prin soți se înțelege bărbatul și femeia uniți prin căsătorie.

Articolul 259 – Căsătoria

(1) Căsătoria este uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată în condițiile legii. ...

Articolul 271 – Consimțământul la căsătorie

Căsătoria se încheie între bărbat și femeie prin consimțământul personal și liber al acestora.

Articolul 277 – Interzicerea sau echivalarea unor forme de conviețuire cu căsătoria

(1) Este interzisă căsătoria dintre persoane de același sex.

(2) Căsătoriile dintre persoane de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(3) Parteneriatele civile dintre persoane de sex opus sau de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(4) Dispozițiile legale privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European rămân aplicabile.

Secțiunea 6 - Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale

Articolul 1391 – Repararea prejudiciului nepatrimonial

(1) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății, poate fi acordată și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

(2) Instanța judecătorească va putea, de asemenea, să acorde despăgubiri ascendenților, descendenților, fraților, surorilor și soțului, pentru durerea încercată prin moartea victimei, precum și oricărei alte persoane care, la rândul ei, ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu. ...

C. Legislația anti-discriminare

10. Prevederile relevante ale Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare sunt următoarele:

Articolul 1

(2) Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

...

(iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul; ...

Articolul 2

(1) Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate,

a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice ...”

D. Activitatea legislativă privind relațiile între persoane de același sex în România

11. Până în 1996, articolul 200 din Codul penal român din 1968 pedepsea „relațiile sexuale între persoane de același sex” cu închisoare de la unu la cinci ani. Această prevedere a fost abrogată și înlocuită cu o clauză care pedepsea cu închisoarea relațiile homosexuale dacă „au loc în public sau dacă [un astfel de comportament] a provocat scandal public”; această dispoziție a fost abrogată în 2001.

12. În 2018, pe baza unei inițiative populare de susținere a „familiei tradiționale”, a avut loc un referendum cu privire la o propunere de modificare a articolului 48 din Constituție (a se vedea paragraful 7 de mai sus) pentru a defini familia ca fiind „întemeiată pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie” (acest limbaj ar fi înlocuit „între soți”). Rezultatele referendumului nu au putut fi validate din cauza prezenței scăzute la vot (doar 21% dintre cei cu drept de vot au participat la referendum; ar fi fost necesară o prezență la vot de 30% pentru ca acesta să producă efecte juridice).

13. În urma unei noi inițiative populare, o propunere de lege care urma să fie adoptată de Parlament și să includă din nou aceeași propunere de modificare a Constituției a fost publicată în Monitorul Oficial la 13 august 2020.

14. Trei propuneri legislative privind parteneriatul civil, înaintate în 2016 și 2019 de cinci, treizeci și șapte și, respectiv, doi parlamentari, au fost trimise spre avizare sau rapoarte comisiilor permanente ale Camerei Deputaților. Potrivit celor mai recente informații de care dispune Curtea, niciuna dintre aceste propuneri nu a fost încă supusă dezbaterilor. Patru propuneri similare ale membrilor parlamentului, prezentate Parlamentului în perioada 2010-2020, au fost respinse până în prezent.

E. Hotărârile Curții Constituționale

15. În hotărârea nr. 580 din 20 iulie 2016 privind inițiativa de revizuire a articolului 48 din Constituție (a se vedea paragraful 7 de mai sus), Curtea Constituțională a remarcat caracterul limitativ și exclusiv al propusei definiții a noțiunii de „familie” – și anume, o uniune întemeiată pe o căsătorie liber consimțită între un bărbat și o femeie. În acest sens, Curtea a explicat că articolul 48 din Constituție consacră și protejează dreptul la căsătorie și raporturile de familie rezultate din căsătorie ca distinct de dreptul la viața de familie și la respectarea și protejarea vieții de familie, care are un conținut juridic mult mai larg și este protejat de articolul 26 din Constituție. Curtea a constatat că inițiativa este în conformitate cu Constituția în măsura în care nu restrânge noțiunea largă de „familie” prevăzută de articolul 26 sau dreptul la căsătorie prevăzut de articolul 48. [...]

Partea relevantă a hotărârii are următorul cuprins::

... Analizând în continuare conformitatea modificării propuse cu prevederile alineatului 2

al articolului 152 din Constituție, privind interzicerea suprimării oricărui drept sau libertate fundamentală ori a garanțiilor acestora, Curtea constată, în primul rând, că textul propus a fi modificat are denumirea marginală „Familie” și, prin conținutul său, stabilește o serie de principii și garanții privind căsătoria. Având în vedere conținutul reglementării, Curtea reține că articolul 48 din Constituție consacră și protejează dreptul la căsătorie și raporturile de familie rezultate din căsătorie, distinct de dreptul la viața de familie/respectarea și protecția vieții de familie, cu un conținut juridic mult mai larg, consacrat și protejat de articolul 26 din Constituție, conform căruia: “(1) Autoritățile publice respecta și ocrotesc viața intimă, familială și privată. (2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

16. În decizia nr. 534 din 18 iulie 2018, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale prevederile articolului 277 §§ 2 și 4 din Codul civil (a se vedea paragraful 9 de mai sus). Curtea a considerat că prevederile menționate mai sus sunt constituționale numai dacă acordă dreptul (în conformitate cu legislația UE) de ședere în România a cetățenilor statelor membre UE sau ai altor state care au încheiat căsătorii între persoane de același sex într-un stat membru al UE. Curtea a considerat că o relație între un cuplu de același sex intră în sfera noțiunii de viață de familie la fel de mult ca o relație heterosexuală și declanșează protecția dreptului fundamental la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, de articolul 8 din Convenție și de articolul 26 din Constituție. Bucurându-se de dreptul la viață privată și de familie, persoanele de același sex care formează cupluri stabile au dreptul să-și exprime personalitatea în cadrul acestor relații și să beneficieze, în timp și prin mijloacele prevăzute de lege, de recunoașterea juridică a drepturilor și obligațiilor corespunzătoare.

F. Alte documente naționale

17. Conform cercetării de piață comandate de o organizație neguvernamentală, Asociația ACCEPT, în 2021 și realizată în rândul populației generale din România, 71% dintre respondenți considerau că recunoașterea legală a căsătoriei civile pentru cuplurile de același sex nu ar avea niciun impact asupra vieții lor, iar 43% erau în favoarea recunoașterii legale a cuplurilor de același sex. O proporție mai mare (56%) dintre cei chestionați care aveau sub treizeci și patru de ani erau fost în favoarea recunoașterii legale a cuplurilor de același sex.¹

II. DREPTUL ȘI JURISPRUDENȚA EUROPEANĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

18. Cele mai recente materiale relevante de drept comparat și internațional au fost prezentate în cazul *Fedotova și alții c. Rusiei* [GC] (nr. 40792/10 și alte 2, §§ 46, 48-52, 54 și 56-67, 17 ianuarie 2023).

19. Constatările Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) în cauza *Coman și alții*

¹ A se vedea „Ce cred românii despre căsătoria cuplurilor de același sex?” – Asociația ACCEPT (acceptromania.ro)

(hotărârea din 5 iunie 2018, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385) sunt rezumate în *Fedotova și alții* (citată anterior, § 60).

20. În cel de-al cincilea raport privind România, adoptat la 3 aprilie 2019 și publicat la 5 iunie 2019, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a recomandat autorităților române „să ofere un cadru juridic care să ofere cuplurilor de același sex, fără niciun fel de discriminare, posibilitatea ca relația lor să fie recunoscută și protejată”.

21. Un sondaj al Agenției pentru Drepturi Fundamentale din 2020 în rândul persoanelor LGBTI a constatat că 76% dintre respondenții români nu trăiau deschis și nu își dezvăluiseră orientarea sexuală și identitatea de gen. Sondajul a constatat, de asemenea, că 48% dintre respondenții LGBTI din România se aflau într-o relație stabilă, 27% dintre respondenți coabitând cu partenerul lor.²

ÎN DREPT

I. CONEXAREA ACȚIUNILOR

22. Având în vedere obiectul similar al cererilor, Curtea dispune conexarea acestora (articolul 42 § 1 din Regulamentul Curții) și le va examina printr-o singură hotărâre.

II. OBSERVAȚII preliminare

23. În observațiile lor din 28 ianuarie 2021, reclamantii cărora li s-a acordat anonimatul în conformitate cu articolul 47 § 4 din Regulamentul Curții, au informat Curtea că Guvernul le-a dezvăluit identitatea prin dezvăluirea numelor lor complete, a orientării sexuale și a statutului familial diferitelor autorități, inclusiv instanțelor, parchetelor, poliției și autorităților sanitare. Acest lucru a rezultat „direct sau indirect” din documentele prezentate de Guvern ca anexă la observațiile lor.

Articolul 47 § 4 din Regulamentul Curții are următorul conținut:

Articolul 47 – Conținutul unei cereri individuale

4. Reclamantul care nu dorește ca identitatea să fie făcută publică trebuie să precizeze aceasta și să prezinte o expunere a motivelor care justifică derogarea de la regula publicității procedurii în fața Curții. Aceasta din urmă poate autoriza anonimatul sau poate decide să-l acorde din oficiu.

24. Printr-o scrisoare din 10 martie 2021, la invitația președintelui secției, Guvernul și-a prezentat observațiile ca răspuns. Acesta a susținut că informațiile referitoare la reclamantii au fost transmise numai curților de apel, parchetelor și Inspectoratului General al Poliției în scopul colectării informațiilor necesare pentru examinarea cererilor de către Curte. Aceste instituții erau obligate prin lege să protejeze datele cu caracter personal, iar agenții lor aveau obligația de confidențialitate în ceea ce privește informațiile pe care le primeau în cadrul activității lor. Ca răspuns la o solicitare a agentului Guvernului,

² A se vedea „A long way to go for LGBTI equality” – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (europa.eu).

instituțiile menționate mai sus au dat asigurări că nicio informație referitoare la reclamanți nu a fost divulgată terților sau publicului și că, în cadrul fiecăreia dintre instituțiile în cauză, aceasta a fost dezlăuită numai celor care au pregătit răspunsurile la întrebările trimise de agentul Guvernului.

25. Având în vedere cele de mai sus și după examinarea documentelor din dosar, Curtea consideră că divulgarea informațiilor cu caracter personal ale reclamanților a fost efectuată în scopul obținerii de informații relevante pentru procedura în fața Curții. Rezultă că nu se poate concluziona că Guvernul a ignorat măsurile luate de Curte cu privire la desfășurarea procedurii în prezenta cauză (a se vedea, *mutatis mutandis*, *X și Y împotriva României*, nr. 2145/16, §§ 91-100, 19 ianuarie 2021).

III. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 8 DIN CONVENȚIE

26. Reclamanții s-au plâns că nu au niciun mijloc de a-și proteja din punct de vedere juridic relațiile, în sensul că le este imposibil să intre împreună în vreun tip de uniune recunoscută legal în România. În opinia lor, acest lucru a constituit o încălcare a dreptului lor la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este protejat de articolul 8 din Convenție, care prevede:

Articolul 8

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

A. Cu privire la admisibilitate

1. *Aplicabilitatea*

27. Guvernul nu a contestat aplicabilitatea articolului 8 la faptele cauzei, atât sub aspectul „vieții private”, cât și sub aspectul „vieții de familie”.

28. Curtea observă că faptele din prezenta cauză (a se vedea paragraful 5 de mai sus) intră în sfera „vieții private” a reclamanților și, de asemenea, a „vieții de familie”, în sensul articolului 8 din Convenție (a se vedea *Fedotova și alții c. Rusiei*, [GC], nr. 40792/10 și alte 2, § 141-51, 17 ianuarie 2023). În consecință, articolul 8 din Convenție este aplicabil atât în ceea ce privește „viața privată”, cât și „viața de familie”.

2. *Epuizarea căilor de atac interne*

29. Guvernul a susținut că reclamanții nu au epuizat căile de atac interne disponibile. Ei au observat că reclamanții nu au adus problemele lor specifice în atenția autorităților relevante și nu au inițiat proceduri judiciare în fața instanțelor. Acest lucru ar fi determinat o atenție suplimentară din partea statului cu privire la situația lor, ceea ce ar fi putut accelera procesul de modificare a legislației naționale pentru a ține seama de situația

cuplurilor de același sex. În ceea ce îi privește pe reclamantii din cererea nr. 20081/19, Guvernul a susținut că pe rolul instanțelor naționale se află proceduri care ar putea oferi soluții adecvate la plângerile reclamantilor (paragraful 6 de mai sus).

30. Reclamantii au susținut că nu există nicio cale de atac intern eficient disponibil pentru persoanele aflate în situația lor și că Guvernul nu a dovedit, prin exemple, existența unei astfel de căi de atac. Dimpotrivă, faptul că procedurile detaliate în cererea nr. 20081/19 erau încă pe rol la trei ani de la inițierea lor a dovedit lipsa de eficiență a unei astfel de căi.

31. Curtea observă că principiile generale în ceea ce privește problema epuizării căilor de atac interne pot fi găsite în cauza *Oliari și alții c. Italiei* (nr. 18766/11 și 36030/11, §§ 77-80, 21 iulie 2015).

32. Curtea observă, de asemenea, că – atât la momentul la care reclamantii au depus cererile la Curte, cât și în prezent – nu existau și nu există dispoziții în legislația română care să recunoască căsătoria între persoane de același sex sau o altă formă de parteneriat pentru cuplurile de același sex. Dimpotrivă, Codul civil nu recunoaște în mod expres astfel de parteneriate (a se vedea paragraful 9 de mai sus). Guvernul nu a demonstrat modul în care Curtea Constituțională, instanțele inferioare sau orice alte autorități ar fi putut ignora legea aplicabilă și ar fi putut pronunța decizii favorabile reclamantilor. Cu privire la acest aspect, Curtea observă că, în sistemul juridic românesc, nici instanțele judecătorești, nici Curtea Constituțională nu pot modifica legea sau crea noi drepturi care nu sunt deja prevăzute de lege (a se vedea paragraful 8 de mai sus).

33. În ceea ce privește procedurile inițiate în fața instanțelor de către reclamantii din cererea nr. 20081/19, trebuie să se constate că acestea privesc doar un aspect specific al listei de plângeri a reclamantilor (a se vedea paragraful 38 de mai jos) și nu sunt nicidecum de natură să rezolve problema principală a cauzei, și anume lipsa recunoașterii juridice a cuplurilor de același sex. În plus, aceste proceduri sunt încă pe rol, iar data încheierii și rezultatul lor sunt incerte (a se vedea punctul 6 de mai sus).

34. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că nu există dovezi care să îi permită să considere că remediile sugerate de Guvern ar fi avut șanse de succes. Rezultă că, în lipsa unor căi de atac suficient de sigure nu numai în teorie, ci și în practică, reclamantilor nu li se poate reproșa că nu au exercitat o cale de atac ineficientă, deloc (toate cererile) sau până la finalizarea procesului judiciar (cererea nr. 20081/19). În aceste condiții, obiecția Guvernului trebuie respinsă.

3. Concluzie

35. Rezultă că cererile nu sunt nici vădit nefondate, nici inadmisibile pentru orice alte motive enumerate la articolul 35 din Convenție. Prin urmare, acestea trebuie declarate admisibile.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

(a) Reclamantii

36. Reclamantii au considerat că lipsa recunoașterii și protecției juridice a familiilor lor i-a privat de demnitatea lor de soți, i-a stigmatizat și le-a făcut rău – validând și chiar

invitând la prejudecăți față de ei.

37. Ei au remarcat că societatea românească a făcut progrese în direcția a ceea ce ei consideră standarde europene comune privind drepturile omului și este acum pregătită pentru modificări legislative în vederea recunoașterii relațiilor între persoane de același sex. Acest progres s-a reflectat în rezultatele referendumului din 2018, care i-a întrebat pe alegători dacă sunt de acord cu o propunere de modificare a definiției „familiei” (care ar fi interzis căsătoria între persoane de același sex) prevăzută de articolul 48 din Constituție. Rezultatele referendumului nu au fost valide din cauza unei prezențe scăzute la vot (a se vedea paragraful 12 de mai sus), iar acest lucru a arătat că populația nu era împotriva unei abordări mai deschise față de căsătorie. Sondajele de opinie au arătat, de asemenea, o acceptare tot mai mare a cuplurilor de același sex de către populația generală (a se vedea paragraful 17 de mai sus). Curtea Constituțională a recunoscut de asemenea că și cuplurile de același sex sunt protejate de dreptul la viață privată și de familie la fel ca și cuplurile de sex opus și a solicitat legiuitorului național să se asigure că familiile de același sex vor avea la dispoziție un cadru juridic specific de recunoaștere și protecție juridică (a se vedea paragraful 16 de mai sus).

38. Lipsa recunoașterii uniunilor între persoane de același sex – fie sub formă de căsătorie, fie sub formă de parteneriate civile – a afectat și dezavantajat reclamanții în multe moduri specifice. De exemplu, în spitale sau alte unități medicale nu a existat nicio recunoaștere a relației de rudenie a partenerilor din astfel de uniuni (*aparținători*); ei nu au putut lua decizii în numele partenerului lor și nu au putut revendica corpul partenerului lor decedat de la morgă; nu ar putea avea statut de co-asigurat în baza contractului de asigurare de sănătate al partenerului; nu aveau dreptul de a continua contractul de închiriere a locuinței lor în cazul în care celălalt partener părăsea definitiv spațiul sau deceda, în cazul în care acesta din urmă era titularul contractului de închiriere relevant; în cazul în care unul dintre parteneri ar deceda din vina unui terț, partenerul rămas nu ar avea nici dreptul la despăgubiri (asemenea unui soț supraviețuitor), nici dreptul la pensie de urmaș; nu li s-ar putea acorda un concediu de trei zile în caz de deces sau de boală gravă a partenerului; nu ar putea fi obligați să întrețină financiar celălalt partener în caz de incapacitate de muncă; Angajatorii nu ar putea fi obligați, în ceea ce privește dreptul lucrătorului la concediu, să țină seama de faptul că doi parteneri ar trebui să poată alege aceeași perioadă de timp în care să își ia concediul, astfel cum se întâmplă în cazul soților; nu ar putea înființa o întreprindere familială; nu sunt identificați expres prin lege ca beneficiari de protecție specială (inclusiv protecție penală) în caz de violență în familie; și nu erau eligibili să primească un împrumut de la o bancă pentru a achiziționa o casă împreună (în cadrul programului „Prima casă” pentru tinerii căsătoriți). Toate drepturile de mai sus sunt prevăzute prin lege numai pentru cuplurile căsătorite.

39. În ceea ce privește afirmația Guvernului potrivit căreia României ar trebui să i se permită să-și adapteze sistemul juridic la timpul și în ritmul său (a se vedea paragraful 48 de mai jos), reclamanții au susținut că statul încearcă doar să piardă timp – timp pe care reclamanții nu îl au. Fiecare zi de întârziere a fost o zi care a adus prejudicii tangibile și costuri reale pe care statul a refuzat să le recunoască. Unii dintre reclamanți se aflau în relații *de facto* nerecunoscute și neprotejate de peste cincisprezece ani.

40. Referindu-se la recomandările Consiliului Europei și ale altor organisme internaționale pentru drepturile omului (a se vedea paragrafele 18 și 20 de mai sus), reclamantii au susținut că Guvernul nu a încercat niciodată să abordeze în mod eficient situația cuplurilor de același sex și nu a acordat niciun sprijin inițiativelor legislative din Parlament cu privire la problema parteneriatului civil (a se vedea paragraful 62 de mai jos). De asemenea, Guvernul nu a executat pe deplin hotărârea CJUE în cauza Coman (a se vedea paragraful 19 de mai sus).

41. Curtea s-a pronunțat deja cu privire la existența unei obligații pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție de a asigura recunoașterea juridică și protecția cuplurilor de același sex și a constatat o încălcare a acestei obligații în cauzele *Oliari și alții* și *Fedotova și alții* (ambele citate mai sus). În aplicarea jurisprudenței de mai sus, Curtea ar trebui să constate o încălcare a aceleiași obligații pozitive și din partea României. Această obligație pozitivă nu ar trebui să depindă de circumstanțele naționale. Obligația de a se asigura că solicitanții au recunoaștere juridică și protecție juridică a familiilor lor este general aplicabilă în temeiul Convenției: reclamantii – care constituiau de facto familii de același sex în România – aveau același drept la recunoaștere și protecție juridică în temeiul articolului 8 ca și reclamantii din cazurile menționate mai sus.

42. În ceea ce privește argumentul Guvernului referitor la posibilitatea de a obține o parte din drepturile de care dispun cuplurile căsătorite prin intermediul contractelor private (a se vedea paragraful 49 de mai jos), reclamantii au arătat că drepturile garantate cuplurilor căsătorite își au originea în drept și sunt opozabile *erga omnes*. Acest nivel de protecție nu poate fi atins prin contracte private.

43. În plus, reclamantii au susținut că în cadrul juridic românesc sunt excluse în mod specific cuplurile de același sex de la dreptul la protecție juridică (a se vedea paragraful 9 de mai sus), consolidând astfel prejudecățile împotriva acestora. Reclamantii au susținut că Guvernul nu a invocat niciun motiv de fond pentru excluderea lor de la recunoașterea și protecția juridică. Faptul că a existat o dezbatere publică și chiar o opoziție nu poate servi drept scuză pentru inacțiunea Curții sau pentru ca standardele Convenției să nu se aplice. Exact atunci când au existat dezacorduri, opoziție și pasiuni puternice, drepturile omului au fost cel mai mult atacate și acestea – și acei oameni care erau vulnerabili (în special minoritățile) – au avut cea mai mare nevoie să fie apărați. Este esențial ca guvernele să apere drepturile omului nepretinzând că sunt neutre și tăcute sau perpetuând stigmatizarea.

44. Reclamantii au concluzionat că încălcarea dreptului lor la viața privată și de familie a durat o perioadă lungă și i-a afectat în numeroase aspecte ale vieții lor cotidiene ca familii, determinând statutul lor personal în societate (a se vedea, de asemenea, paragraful 38 de mai sus). Comportamentul statului a ilustrat o problemă sistemică care trebuie abordată nu numai prin adoptarea unei legislații care să recunoască dreptul la căsătorie și la încheierea de parteneriate civile, ci și prin combaterea homofobiei în societatea românească.

(b) Guvernul

45. Guvernul a observat că jurisprudența Curții a indicat o abordare inegală față de modul în care marja de apreciere trebuie interpretată și aplicată contextului factual al diferitelor cauze. În cazurile în care un grup în mod special vulnerabil din societate a

suferit o discriminare, marja de apreciere a statului s-a dovedit a fi substanțial mai restrânsă (a se vedea *E. B. împotriva Franței* [GC], nr. 43546/02, § 94, 22 ianuarie 2008). Cu toate acestea, Curtea a stabilit de asemenea, ca principiu, că, în ceea ce privește relațiile dintre persoane, mijloacele alese de un stat pentru a aborda diferitele probleme care decurg din acestea intră în marja sa de apreciere. A susținut că „principiul marjei de apreciere” a fost construit pe noțiunea de consens. Cu toate acestea, Curtea a adoptat întotdeauna o abordare flexibilă față de această noțiune și această abordare ar trebui adoptată și în acest caz. Făcând trimitere la jurisprudența Curții în cauze precum *Dubská și Krejzová împotriva Republicii Cehe* ([GC], nr. 28859/11 și 28473/12, 15 noiembrie 2016) și *S. H. și alții împotriva Austriei* ([GC], nr. 57813/00, CEDO 2011), acesta a susținut că deși consensul a fost un factor semnificativ în orice evaluare efectuată de Curte, nu a fost în mod necesar decisiv sau determinant. Evoluția tendințelor la nivel național nu ar putea justifica, în sine, decizia unei instanțe de a promova consensul în domenii în care nu există norme paneuropene perceptibile, pe baza unei legislații selectate a statelor membre care oferă o reflexie a compromisurilor locale cu privire la tendințele sau evoluțiile actuale.

46. Astfel, atunci când se examinează fondul unei cauze, perspectiva Curții trebuia să se bazeze, în primul rând, pe o analiză substanțială a naturii și conținutului drepturilor inserate în termenii Convenției; Curtea ar putea trece apoi la efectuarea unei analize obiective a legislațiilor statelor contractante ca ajutor pentru interpretarea convenției. În plus, o astfel de analiză nu ar trebui să constituie în sine elementul principal în ceea ce privește extinderea sensului și a domeniului de aplicare al Convenției dincolo de ceea ce a fost anterior și general acceptat sau înțeles – inclusiv prin intermediul jurisprudenței Curții. În această privință, este important să se țină seama de faptul că procesul democratic implică alegeri etice și morale complexe care reflectă aspecte adânc înrădăcinate în structura socială a societății, care trebuie să fie luate în considerare în mod corespunzător înainte ca perspectiva „consensului” să fie aplicată ca un concept general care ar putea fi interpretat ca negând alegerile complexe menționate.

47. Guvernul consideră că nu poate fi acceptat de către Curte ca fiind suficient să-și întemeieze hotărârea într-o cauză care atinge astfel de probleme în evoluție numai pe propria evaluare a existenței unui consens între statele membre ale Consiliului Europei sau a unei tendințe în evoluție și, în plus, să ignore existența unor nevoi sociale presante care în prezent ar putea părea să meargă împotriva curentului majorității percepute.

48. Guvernul a susținut, de asemenea, că autoritățile și-au arătat disponibilitatea de a aborda problema căsătoriei între persoane de același sex și că încercările de a reglementa situația cuplurilor de același sex la nivel național își urmează calea democratică convenită și ar trebui să li se permită să se concretizeze în propriul ritm. Cele câteva inițiative legislative care au fost înaintate Parlamentului în acest sens au indicat voința autorităților naționale de a identifica și de a pune în aplicare soluții adecvate și eficiente pentru problemele cu care se confruntă persoanele LGBTI (a se vedea paragraful 14 de mai sus).

49. În opinia Guvernului, o parte din drepturile de care reclamanții susțin că nu se pot bucura din cauza lipsei recunoașterii legale a cuplurilor lor de același sex ar putea fi exercitate efectiv prin încheierea de contracte de drept civil privat.

50. Guvernul a susținut, de asemenea, că în prezenta cauză contextul factual este

fundamental diferit de cel din cauza *Oliari* – în special în ceea ce privește principalele aspecte avute în vedere de Curte în evaluarea marjei de apreciere a guvernului italian, și anume: importanța deosebită acordată de cele mai înalte autorități judiciare problemei recunoașterii juridice a cuplurilor de același sex; existența unor indicații din partea comunității naționale cu privire la necesitatea de a asigura protecția uniunilor între persoane de același sex și de a evita tratamentul discriminatoriu; sentimentele majorității populației italiene și absența oricărui interes comunitar dominant. În prezenta cauză, întrebarea dacă cuplurile de același sex ar trebui să beneficieze de o formă specifică de protecție juridică în temeiul legislației naționale nu a primit, până în prezent, un răspuns favorabil în instanțele supreme ale sistemului judiciar național sau din partea Curții Constituționale și, ca atare, nu a putut fi interpretată ca figurând în mod proeminent pe ordinea de zi a sistemului judiciar. În al doilea rând, deși, într-adevăr, dintr-o perspectivă globală au existat evoluții pozitive în ceea ce privește opinia publică din România privind relațiile între persoane de același sex, în prezent nu există motive obiective care să susțină concluzia că s-a ajuns la un consens social privind recunoașterea legală a cuplurilor de același sex. Din punct de vedere statistic, cele mai recente date disponibile din Eurobarometrul privind discriminarea din 2019 al Comisiei Europene³ au arătat că, în ciuda unei marje reduse de îmbunătățire între 2015 și 2019, în România o majoritate semnificativă a persoanelor (63 %) a avut o percepție nefavorabilă asupra relațiilor sexuale dintre două persoane de același sex, în timp ce o majoritate similară (54 %, cu 8% care nu exprimă nicio opinie) nu a fost de acord cu ideea că „homosexualii, lesbienele și bisexualii ar trebui să aibă aceleași drepturi ca și persoanele heterosexuale”. Astfel, nu există niciun argument care să susțină opinia că există în prezent o acceptare populară pe scară largă a relațiilor între persoane de același sex sau o majoritate de orice fel cu privire la recunoașterea cuplurilor LGBTI în România. Prin urmare, Guvernul a concluzionat că, în cazul de față, spre deosebire de cazul *Oliari*, există un interes comunitar vizibil care prevalează asupra urgenței percepute de a oferi un cadru juridic adaptat pentru cuplurile de același sex și care constituie o nevoie socială presantă; existența acestei nevoi sociale ar trebui să lărgescă marja de apreciere acordată de Convenție autorităților naționale în materie;

51. Spre deosebire de constatările Curții cu privire la Rusia în cauza recentă *Fedotova și alții* (citată mai sus), Guvernul a afirmat că ia în considerare ca principiu beneficiile aferente unei anumite forme de parteneriate civile pentru cuplurile de același sex și confirmă angajamentul său ferm față de protecția și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor, fără discriminare pe niciun criteriu, inclusiv pe criteriul de orientare sexuală, precum și opoziția sa fermă împotriva oricărei manifestări de homofobie.

52. Având în vedere cele de mai sus, Guvernul a solicitat Curții să constate că statul român se încadrează în marja sa de apreciere în ceea ce privește modul de implementare a Convenției, mai exact în adoptarea de modificări legislative în domeniul parteneriatelor înregistrate aplicabile cuplurilor de același sex, cu respectarea articolului 8 din Convenție.

(c) Intervenienții terți

(i) Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului

3 A se vedea “Discrimination in the European Union” - septembrie 2019 – sondajul Eurobarometru (europa.eu).

53. Comisarul a remarcat că, după mai multe decenii de progrese considerabile în direcția obținerii unor drepturi egale pentru persoanele LGBTI în Europa – inclusiv adoptarea legislației privind combaterea discriminării și a infracțiunilor motivate de ură la nivel național, precum și o recunoaștere sporită a uniunilor între persoane de același sex – se poate observa o reacție îngrijorătoare, care a dus la stigmatizarea sporită a persoanelor LGBTI și la o opoziție reînnoită față de oportunitatea acestora de a avea acces și de a se bucura de drepturile omului. Există o nevoie și o cerere clară de recunoaștere legală a parteneriatelor între persoane de același sex în majoritatea acelor state membre ale Consiliului Europei care nu oferă încă o astfel de recunoaștere.

54. Comisarul a adăugat că, în lipsa posibilității de a avea acces la recunoașterea juridică, cuplurilor de același sex li se refuză drepturi care par evidente pentru partenerii de sex opus sau soții al căror statut era recunoscut prin lege și sunt lăsați să se confrunte cu probleme grave în viața lor de zi cu zi. Monitorizarea de țară efectuată în România de către biroul Comisarului a arătat că partenerilor de același sex care nu puteau demonstra o legătură de familie recunoscută legal li se putea refuza accesul la diferite drepturi, precum cele deja menționate de reclamanti (a se vedea paragraful 38 de mai sus). În plus, acestea nu puteau beneficia de norme mai favorabile în ceea ce privește impozitarea. În general aceștia nu se bucurau de aceleași drepturi și responsabilități în ceea ce privește copiii aflați în îngrijirea lor, ceea ce putea crea obstacole în relațiile cu instituțiile de îngrijire și medicale, precum și cu școlile. Cuplurile de același sex se poate să nu se bucure de drepturi de moștenire – chiar și după o viață de dobândire și împărțire a proprietății împreună. În absența recunoașterii legale, nu există niciun cadru care să reglementeze drepturile și obligațiile de întreținere ale partenerilor de același sex unul față de celălalt sau față de copii în caz de separare. Aceștia ar putea fi restricționați în ceea ce privește libertatea lor de circulație în Europa și în afara acesteia, deoarece s-ar putea să nu poată obține drepturi de ședere sau de reîntregire a familiei pentru toți membrii familiei într-o altă țară. De exemplu, în timpul pandemiei de COVID-19, ILGA-Europe a documentat patru cazuri în Bulgaria și România în care un partener străin implicat într-un parteneriat între persoane de același sex nu a putut să treacă frontierele și să se alătore partenerului său din cauza nerecunoașterii oficiale a parteneriatului lor.

55. Comisarul a observat, de asemenea, că mișcarea către recunoașterea juridică a cuplurilor de același sex continuă să se dezvolte în Europa. În hotărârea *Oliari*, Curtea a constatat că douăzeci și patru din cele patruzeci și șapte de state membre ale Consiliului Europei au adoptat o legislație care permite cuplurilor de același sex să aibă relația recunoscută drept căsătorie civilă sau ca formă de uniune civilă sau parteneriat înregistrat. Acest număr a crescut la treizeci de state membre care oferă acum o formă sau alta de recunoaștere legală, cu o creștere semnificativă a numărului de state care permit căsătoria între persoane de același sex.

56. Comisarul a adăugat că instituțiile Consiliului Europei, mecanismele de monitorizare a drepturilor omului și comitetele bazate pe tratatele Organizației Națiunilor Unite au solicitat în mod constant statelor să ofere un mijloc de recunoaștere juridică cuplurilor de același sex și să promoveze egalitatea între cuplurile de același sex și cele de sex opus. În plus, de la pronunțarea hotărârii *Oliari*, alte instanțe regionale pentru drepturile

omului au pronunțat hotărâri relevante. S-a referit în special la avizul consultativ al Curții Interamericane a Drepturilor Omului din 24 noiembrie 2017.⁴

57. Comisarul a susținut că, pentru a fi cu adevărat eficientă, recunoașterea juridică a cuplurilor de același sex trebuie să ofere un cadru clar și previzibil care să acopere toate aspectele vieții într-o relație stabilă. Cercetările juridice efectuate într-un eșantion de douăzeci și una de țări europene au arătat că parteneriatele înregistrate existente au avut, în cea mai mare parte, aceleași consecințe juridice ca și căsătoria, dar că au existat excepții – de obicei în domenii privind creșterea copiilor, legislația privind migrația, cetățenia și/sau numele de familie, impozitul pe venit, moștenirea, concediul medical familial și pensiile de urmaș. În cauzele anterioare care au abordat aspecte particulare ale dreptului la viața de familie, Curtea a găsit în mod constant că nu există nicio justificare valabilă pentru a refuza un anumit drept cuplurilor de același sex atunci când acesta era disponibil cuplurilor de sex opus aflate în aceeași situație. Comisarul a fost de acord cu această abordare.

58. În opinia Comisarului, era dificil de imaginat o situație în care un interes legitim al comunității ar putea prevala pentru a refuza cuplurilor de același sex recunoașterea legală a relațiilor lor – chiar și în țările în care exista o opoziție puternică față de căsătoriile sau parteneriatele între persoane de același sex.

59. Comisarul a menționat, de asemenea, studii recente care au găsit o legătură clară între existența recunoașterii juridice pentru cuplurile de același sex (sub forma parteneriatelor sau a căsătoriei) și acceptarea socială a persoanelor LGBTI. Un studiu sociologic amplu din 2018, bazat pe datele Sondajului Social European colectate între 2002 și 2016 de la 325.000 de persoane din treizeci și două de țări europene, a constatat că introducerea recunoașterii legale a parteneriatelor între persoane de același sex în cincisprezece dintre aceste țări a fost asociată cu o atitudine semnificativ îmbunătățită față de persoanele LGBTI.⁵

(ii) *Dentons Europe – Zizzi-Caradja și Asociații SPARL*

60. Intervenienta a susținut că nerecunoașterea juridică de către statul român a relațiilor între persoane de același sex nu a făcut nimic pentru a rezolva criza emigrației din România, a exacerbât dificultățile în atragerea și păstrarea talentelor, a afectat imaginea publică a companiilor multinaționale care operează în România prin evidențierea unei discrepante de valori, a împiedicat progresul economic și, în cele din urmă (dar esențial) a afectat bunăstarea angajaților. Țările care recunosc legal relațiile între persoane de același sex au, în general, un produs intern brut pe cap de locuitor mai mare și se clasează mai sus în Indicele Dezvoltării Umane. În plus, incluziunea socială a homosexualilor și lesbienelelor a fost asociată cu investiții străine directe mai mari.

(iii) *Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC), susținută de: PRIDE România; Rise OUT, Identity. Education; APADOR-CH; ActiveWatch; Centrul pentru Parteneriat și Egalitate (CPE); Centrul FILIA; Déclic; și Asociația Centrul pentru Inovare Publică (CIP)*

4 A se vedea referințele la acest aviz consultativ în *Fedotova și alții* (citată mai sus, §§ 63 și 64).

5 A se vedea "Do Laws Shape Attitudes? Evidence from Same-Sex Relationship Recognition Policies in Europe" – Institutul IZA de Economia Muncii, august 2018 (iza.org).

61. FDSC, susținută de alte nouă organizații neguvernamentale românești, a arătat că modificările legislative privind dezincriminarea homosexualității și interzicerea discriminării pe motive de orientare sexuală (a se vedea paragraful 11 de mai sus) au avut un impact pozitiv asupra evoluției percepției cuplurilor de același sex în societatea românească. Această constatare s-a bazat pe date statistice extrase de la autoritățile europene și naționale care arată că românii – în special generația tânără – sunt acum mai deschiși în acceptarea persoanelor gay și a familiilor acestora.

62. A subliniat că propunerile legislative privind problema parteneriatului civil supuse dezbaterii în Parlament (a se vedea paragraful 14 de mai sus) nu au fost susținute de Guvern, care a prezentat observații împotriva adoptării propunerilor. Prin urmare, în opinia intervenienților, lipsa recunoașterii juridice a uniunilor între persoane de același sex în România s-a datorat lipsei de voință politică. În această privință, o hotărâre favorabilă a Curții ar servi drept punct de plecare pentru o dezbaterie parlamentară mai reușită.

1 *Prof Dr. Raluca Popescu de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București*

63. Intervenienta a susținut că, deși cel mai comun model familial în România este cel al unui cuplu căsătorit cu un copil, din rezultatele recensămintelor naționale s-a putut observa că numărul uniunilor consensuale era în continuă creștere. Absența recunoașterii legale a unor astfel de uniuni nu însemna că ele nu există, ci că persoanele care le formează (împreună cu copiii lor) sunt lipsite de protecție socială. Intervenienta a susținut că, într-un stat democratic care respectă dreptul la respectarea vieții private, oamenii ar trebui să poată trăi așa cum doresc, atâta timp cât nu încalcă drepturile altor persoane – chiar dacă acest mod de viață nu este cel al majorității populației.

2 *Prof. Robert Wintemute, în numele: FIDH (Fédération Internationale pour les Droits Humains); ILGA-Europe (the European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association); NELFA (Rețeaua asociațiilor europene ale familiilor LGBTIQ*); și ECSOL (Comisia Europeană pentru Legislația privind Orientarea Sexuală)*

64. Intervenienții au susținut că, în momentul în care Curtea a adoptat hotărârea în cazul *Oliari și alții* (citată mai sus), o „majoritate mică” de douăzeci și patru din patruzeci și șapte (51%) de state membre ale Consiliului Europei acordau o formă de recunoaștere juridică cuplurilor de același sex. De atunci, acest număr a crescut cu 25% – de la douăzeci și patru la treizeci (adică de la 51% la 63,8%). Există acum o majoritate clară, în statele Consiliului Europei și în alte societăți democratice, care consideră că un guvern nu poate limita anumite drepturi sau obligații privind cuplurile căsătorite și apoi să spună cuplurilor de același sex că le este imposibil din punct de vedere legal să se califice pentru aceste drepturi sau obligații, deoarece nu li se permite să se căsătorească.

65. În plus, intervenienții au prezentat exemple de jurisprudență din întreaga lume care arată că un număr tot mai mare de instanțe naționale și internaționale au cerut cel puțin o alternativă la căsătoria legală, dacă nu chiar accesul la căsătoria legală pentru cuplurile de același sex.

66. Având în vedere cele de mai sus, intervenienții consideră că opiniile divergente ale celor mai înalte autorități judiciare sau ale majorității populației nu ar trebui să împiedice

constatarea unei încălcări de către Curte.

(iv) *Liga Gay Lituaniană alături de: Asociația LGBT și prietenii lor MOZAIKA (Letonia); Inițiativa Inakost' (Slovacia); "Dragostea nu exclude" (Polonia); și Bilitis (Bulgaria)*

67. Intervenienții au oferit o imagine de ansamblu asupra numeroaselor restricții cu care se confruntă cuplurile de același sex în Lituania, Letonia, Slovacia, Polonia și Bulgaria – țări care nu permit nicio formă de recunoaștere legală pentru astfel de cupluri.

68. În plus, aceștia au susținut că prezenta cauză ar trebui examinată și din perspectiva articolului 14 coroborat cu articolele 8 și 12, în aplicarea principiului „Convenției ca instrument viu”.

3 *Alianța Familiilor din România și PRO VITA București*

69. Intervenienții au susținut că articolul 8 nu obligă România să ofere un cadru juridic pentru parteneriatul civil. Statele membre au autoritate exclusivă în domeniul stării civile, inclusiv în ceea ce privește orice altă formă de uniune recunoscută legal între două persoane de același sex sau de sex opus și în ceea ce privește statutul juridic al copiilor sau al altor membri ai unei familii. Astfel de probleme trebuie să fie reglementate pe baza realității social-culturale a fiecărui stat, așa cum este determinată prin dezbateri publice și consultarea opiniei publice.

4 *Institutul de Cultură Juridică Ordo Iuris*

70. Intervenientul a susținut că, deși potrivit jurisprudenței Curții se poate observa că recunoașterea juridică a uniunilor între persoane de același sex constituie unul dintre elementele dreptului la respectarea vieții private și de familie a unei persoane, statele dispun de o anumită marjă de apreciere în această privință – care depinde de contextul social, cultural și moral din statul respectiv, controversele etice legate de problema în cauză și interesul comunitar predominant. Potrivit Curții, statele contractante au un interes legitim să se asigure că prerogativele lor legislative sunt respectate și că, prin urmare, opțiunile guvernelor alese în mod democratic nu sunt eludate.

71. În plus, intervenientul s-a referit la un raport comparativ din 29 octombrie 2018⁶ emis de Pew Research Center Report (un „fact tank” din Washington care efectuează sondaje de opinie publică și cercetări demografice) care a arătat că oamenii din Europa de Vest și America acceptă mai mult homosexualitatea decât cei din Europa de Est, Rusia, Orientul Mijlociu și Africa Sub-sahariană. Raportul a indicat, de asemenea, că cei care nu erau afiliați religios aveau tendința de a accepta mai mult homosexualitatea; în România, 98% din populația adultă s-a identificat drept creștină, iar 74% dintre români s-au opus căsătoriei între persoane de același sex.

2. *Motivarea Curții*

(a) *Principii generale*

72. Principiile generale privind obligațiile pozitive ale statelor membre în cauze similare celei de față au fost enunțate cel mai recent în hotărârea Marii Camere în cauza *Fedotova și alții* (citată mai sus, §§ 152-65).

73. În cazul menționat mai sus, având în vedere jurisprudența sa, astfel cum a fost

6 “Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues” – Pew Research Center (pewresearch.org).

consolidată printr-o tendință continuă clară în statele membre ale Consiliului Europei, Curtea a confirmat că, în conformitate cu obligațiile lor pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție, statele membre sunt obligate să ofere un cadru juridic care să permită cuplurilor de același sex să primească recunoaștere și protecție adecvată pentru relația lor (ibid., § 178).

74. În ceea ce privește marja de apreciere de care dispun statele părți pentru în implementarea obligației pozitive menționate mai sus, Curtea a considerat că, având în vedere că sunt în joc aspecte deosebit de importante ale identității personale și sociale a persoanelor de același sex și că, în plus, în statele membre ale Consiliului Europei s-a observat o tendință continuă clară de recunoaștere juridică a cuplurilor de același sex, marja de apreciere a statelor părți este redusă în mod semnificativ în ceea ce privește acordarea posibilității de recunoaștere și protecție juridică cuplurilor de același sex (ibid., § 187). În acest context, Curtea a considerat că situația în care statele părți dispun de o marjă de apreciere mai largă este în determinarea naturii exacte a regimului juridic care urmează să fie pus la dispoziția cuplurilor de același sex, care nu trebuie neapărat să ia forma căsătoriei, statele având posibilitatea de a „alege mijloacele” care urmează să fie utilizate pentru îndeplinirea obligațiilor lor pozitive inerente articolului 8 din Convenție. Marja de apreciere de care dispun statele în această privință include atât forma recunoașterii, cât și conținutul protecției oferite cuplurilor de același sex (ibid., § 188).

(b) Aplicarea acestor principii, faptelor prezentei cauze

75. Având în vedere cele de mai sus, Curtea va verifica acum dacă statul pârât și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura recunoașterea și protecția relațiilor reclamanților (a se vedea paragraful 73 de mai sus). În acest scop, trebuie să examineze dacă, având în vedere marja de apreciere care îi este acordată, statul pârât a stabilit un just echilibru între interesele predominante pe care le-a invocat și interesele invocate de reclamanți (ibid., § 191).

76. Curtea observă că legislația românească prevede o singură formă de uniune familială – căsătoria între persoane de sex opus și nu prevede recunoașterea legală pentru cuplurile de același sex (a se vedea paragraful 9 de mai sus).

77. Curtea observă, de asemenea, că statul pârât nu a informat-o cu privire la vreo intenție de a-și modifica legislația internă pentru a permite cuplurilor de același sex să se bucure de recunoașterea oficială și de un regim juridic care să ofere protecție. Dimpotrivă, mai multe încercări de adoptare a unor legi în acest domeniu (venite din partea câtorva parlamentari) nu au primit sprijinul Parlamentului sau al Guvernului (paragraful 14 de mai sus). Mai mult, Guvernul a susținut că imposibilitatea recunoașterii și protecției juridice a cuplurilor de același sex era compatibilă cu articolul 8 din Convenție și era justificată pentru a proteja ceea ce pretindeau a fi interese predominante (a se vedea paragrafele 50 și 52 de mai sus). Prin urmare, situația din statul pârât diferă semnificativ de situația dintr-un număr substanțial de state părți care au încercat să își modifice legislația internă în vederea asigurării unei protecții efective a vieții private și de familie a partenerilor de același sex (ibid., § 195). În acest context, Curtea ia act de adoptarea de către România a unor dispoziții legale mai inclusive cu caracter general, cum ar fi articolul 1391 din Codul civil (a se vedea paragraful 9 de mai sus) și legislația care sancționează toate formele de

discriminare (a se vedea paragraful 10 de mai sus), precum și de interpretarea mai largă dată de Curtea Constituțională noțiunii de viață de familie prevăzută de articolul 26 din Constituție (a se vedea paragrafele 15 și 16 de mai sus). Cu toate acestea, Curtea consideră că afirmația Guvernului potrivit căreia acesta ia în considerare beneficiile aferente unei forme de parteneriat civil pentru cuplurile de același sex (a se vedea paragraful 51 de mai sus) nu este susținută de dovezi privind măsuri concrete luate în direcția vreunei forme de recunoaștere juridică pentru astfel de cupluri.

78. Curtea observă, de asemenea, argumentul reclamanților potrivit căruia, deoarece parteneriatele lor nu sunt recunoscute în mod oficial, cuplurile de același sex sunt împiedicate să acceseze numeroase drepturi sociale și civile prevăzute de lege pentru cuplurile căsătorite (a se vedea paragraful 38 de mai sus). Argumentele reclamanților sunt susținute și de informații furnizate de Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei (a se vedea punctul 54 de mai sus). Cu privire la acest aspect, Curtea ia notă de afirmația Guvernului potrivit căreia o parte din drepturile de care reclamanții au pretins că nu se pot bucura din cauza lipsei recunoașterii juridice a cuplurilor lor de același sex ar putea fi exercitate efectiv prin acorduri contractuale private (a se vedea paragraful 49 de mai sus); cu toate acestea, nu au fost furnizate detalii relevante în sprijinul acestei afirmații și argumente similare au fost deja respinse de Curte (a se vedea *Oliari și alții*, § 169, și *Fedotova și alții*, § 203, ambele citate mai sus). Prin urmare, Curtea poate concluziona în prezenta cauză că, în lipsa recunoașterii oficiale, cuplurile de același sex nu sunt altceva decât uniuni *de facto* în dreptul român, partenerii nefiind în măsură să reglementeze aspecte fundamentale ale vieții lor de cuplu, cum ar fi cele privind proprietatea, întreținerea și moștenirea în calitate de cuplu recunoscut oficial. Aceștia nu se pot prevala de existența relației lor nici în raporturile cu autoritățile judiciare sau administrative (a se compara *Fedotova și alții*, citată anterior, § 203). În concluzie, reclamanții au un interes deosebit în obținerea posibilității de a încheia o formă de uniune civilă sau de parteneriat înregistrat pentru ca relațiile lor să fie recunoscute și protejate din punct de vedere juridic – sub forma unor drepturi fundamentale relevante pentru orice cuplu aflat într-o relație stabilă – fără obstacole inutile. Având în vedere cele de mai sus, Curtea concluzionează că nu se poate spune despre cadrul juridic românesc că, astfel cum este aplicat reclamanților, asigură nevoile esențiale de recunoaștere și protecție a cuplurilor de același sex aflate într-o relație stabilă (*ibid.*, § 204).

79. Curtea va examina în continuare motivele invocate de statul pârât pentru a justifica lipsa oricărei recunoașteri și protecții juridice pentru cuplurile de același sex.

80. Guvernul a argumentat că majoritatea românilor sunt împotriva uniunilor între persoane de același sex (a se vedea paragraful 50 de mai sus). Curtea a respins deja astfel de argumente, concluzionând că atitudinea pretins negativă sau chiar ostilă din partea majorității heterosexuale nu poate fi pusă în balanță cu interesul reclamanților ca relațiile lor să fie recunoscute și protejate în mod adecvat de lege § 219).

81. Guvernul a susținut de asemenea că, spre deosebire de cauza *Oliari și alții* (citată anterior), întrebarea dacă cuplurile de același sex ar trebui să beneficieze de recunoaștere juridică nu a primit, până în prezent, un răspuns favorabil din partea celor mai înalte autorități judiciare din România (a se vedea paragraful 50 de mai sus). Reclamanții nu

au fost de acord, luând în considerare faptul că, în decizia sa din 18 iulie 2018, Curtea Constituțională a solicitat legiuitorului să se asigure că familiile de același sex vor avea la dispoziție un cadru juridic specific de recunoaștere și protecție juridică (a se vedea paragraful 37 de mai sus). Curtea reține constatarea Curții Constituționale potrivit căreia persoanele de același sex care formau cupluri stabile aveau dreptul să-și exprime personalitatea în cadrul acestor relații și să beneficieze, în timp și prin mijloacele prevăzute de lege, de recunoașterea juridică a drepturilor și obligațiilor corespunzătoare (paragraful 16 de mai sus). Curtea ia act, de asemenea, de propunerile de modificare a prevederilor care reglementează noțiunea de familie în Constituție, astfel încât să o limiteze la cuplurile de sex opus; totuși, până în prezent, aceste propuneri nu au fost urmate (a se vedea punctele 12 și 13 de mai sus). În acest context, Curtea Constituțională a clarificat faptul că noțiunea de familie, astfel cum este protejată de articolul 26 din Constituție, are un conținut juridic mult mai larg, care include relația dintre un cuplu de același sex (a se vedea paragrafele 15 și 16 de mai sus). Mai mult, cu privire la acest aspect, Curtea reiterează că nu poate discerne niciun risc pentru instituția căsătoriei – astfel cum este prevăzută de cadrul juridic intern – pe care l-ar putea implica recunoașterea și protecția juridică a uniunilor între persoane de același sex, deoarece acestea nu împiedică cuplurile de sex opus să se căsătorească sau să se bucure de beneficiile pe care le oferă căsătoria (a se vedea *Fedotova și alții*, citat mai sus, § 212). Prin urmare, aceste argumente nu pot justifica lipsa oricărei forme de recunoaștere și de protecție juridică a cuplurilor de același sex în prezenta cauză.

82. În ceea ce privește argumentele Guvernului referitoare la limitele marjei de apreciere (a se vedea paragrafele 45-47 de mai sus), Curtea reiterează că a statuat deja că marja de apreciere a statelor părți este redusă semnificativ atunci când este vorba de a acorda cuplurilor de același sex posibilitatea recunoașterii și protecției juridice (a se vedea paragraful 74 de mai sus). Cu toate acestea, ele dispun de o marjă de apreciere mai extinsă în ceea ce privește stabilirea naturii exacte a regimului juridic care urmează să fie pus la dispoziția cuplurilor de același sex (ibid.). Acesta este contextul în care poate fi luat în considerare contextul social și cultural al României.

83. Având în vedere cele de mai sus, Curtea constată că niciunul dintre motivele de interes public invocate de Guvern nu prevalează asupra interesului reclamanților ca relațiile lor să fie recunoscute și protejate în mod adecvat prin lege. Curtea concluzionează că statul pârât și-a depășit marja de apreciere și nu și-a respectat obligația pozitivă de a asigura dreptul reclamanților la respectarea vieții lor private și de familie.

84. Prin urmare, a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.

II. ÎNCĂLCAREA ARTICOLULUI 14 DIN CONVENȚIE COROBORAT CU ARTICOLUL 8

85. Reclamanții au susținut că faptul că nu au putut obține recunoașterea juridică a relațiilor lor prin intermediul unei alternative la căsătorie a constituit o discriminare pe motive de orientare sexuală. Pentru aceasta s-au întemeiat pe articolul 14 din Convenție coroborat cu articolul 8.

86. Având în vedere constatarea sa în temeiul articolului 8, Curtea consideră că nu este necesar să se examineze separat dacă, în speță, a existat și o încălcare a articolului 14

coroborat cu articolul 8 (a se vedea *Fedotova și alții*, citată mai sus, § 230).

III. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

87. Art. 41 din Convenție prevede:

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

A Prejudiciu

88. Reclamanții au solicitat în total 606,22 de euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul material constând în costurile suportate pentru a asigura eliberarea certificatelor medicale (pe care le-au prezentat autorităților locale împreună cu declarațiile lor de căsătorie). În sprijinul acestei afirmații au fost prezentate copii ale facturilor. În plus, aceștia au observat că au suferit un prejudiciu moral din cauza suferinței psihice pe care au trăit-o și continuă să o trăiască din cauza lipsei recunoașterii și a protecției juridice a relațiilor lor. Cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral au solicitat 25.000 de euro (EUR) pentru fiecare reclamant.

89. Guvernul a susținut că nu există nicio legătură de cauzalitate între despăgubirea solicitată pentru prejudiciul material și subiectul cauzei. Privind despăgubirea pentru prejudiciul moral, acesta considera că reparația echitabilă cerută în aceasta privință este excesivă și a solicitat Curții, în cazul în care ar constata o încălcare, să decidă că o astfel de constatare constituie o satisfacție echitabilă suficientă.

90. Curtea nu discerne nicio legătură de cauzalitate între încălcarea constatată și prejudiciul material invocat; prin urmare, respinge această cerere.

91. În ceea ce privește prejudiciul moral, Curtea consideră că, având în vedere circumstanțele cauzei, constatarea unei încălcări constituie, în sine, o satisfacție echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral care ar fi putut fi suferit de reclamanți (a se vedea *Fedotova și alții*, citată mai sus, § 235).

B Cheltuieli de judecată

92. Reclamanții au solicitat 4.665,08 EUR pentru cheltuielile efectuate în contextul încercărilor lor de a depune declarațiile privind intenția lor de a se căsători la oficiile locale de stare civilă și pentru schimburile lor de corespondență cu autoritățile naționale. În susținerea acestei cereri, aceștia au prezentat copii ale facturilor care atestă plata de către Asociația ACCEPT a cheltuielilor efectuate.

93. În plus, aceștia au solicitat 10.782,93 euro pentru cheltuielile efectuate pentru procedurile în fața Curții, din care 10.500 euro au reprezentat onorarii avocațiale și 282,93 euro au reprezentat cheltuieli poștale. În susținerea acestor afirmații, reclamanții au prezentat copii ale facturilor care indică diferite sume plătite de ACCEPT reprezentantului lor în perioada 2019-2021 pe baza unor contracte specifice și copii ale facturilor care

atestă plata cheltuielilor poștale de către reprezentantul lor. Reclamantele nu au prezentat copii ale contractelor sus-menționate în termenul stabilit de Curte în acest scop. Ei au solicitat ca orice despăgubire cu acest titlu să fie plătită direct către ACCEPT care a plătit toate aceste cheltuieli.

94. Guvernul a susținut că aceste costuri și cheltuieli suportate în fața autorităților naționale au fost inutile și nejustificate. Costurile și cheltuielile efectuate în fața Curții au fost excesive și nu au fost pe deplin justificate, întrucât reclamanții au prezentat doar copii ale facturilor – nu copii ale contractelor de reprezentare juridică pe care se întemeiau.

95. Potrivit jurisprudenței Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea costurilor și cheltuielilor numai în măsura în care s-a demonstrat că acestea au fost suportate efectiv și necesar și sunt rezonabile în ceea ce privește cuantumul (a se vedea, printre multe alte autorități, *Merabishvili împotriva Georgiei* [GC], nr. 72508/13, § 370, 28 noiembrie 2017). În speță, reclamanții nu au prezentat documente care să demonstreze că au plătit sau aveau obligația legală de a plăti cheltuielile efectuate în fața autorităților naționale (a se vedea paragraful 92 de mai sus) sau taxele legale și cheltuielile poștale percepute de reprezentantul lor pentru procedura în fața Curții (a se vedea paragraful 93 de mai sus; și *ibid.*, § 372). În lipsa unor astfel de documente, Curtea nu este în măsură să aprecieze punctele menționate mai sus (a se compara *Budinova și Chaprazov împotriva Bulgariei*, nr. 12567/13, § 107, 16 februarie 2021). Prin urmare, Curtea nu găsește niciun temei pentru a admite că reclamanții au suportat efectiv costurile și cheltuielile invocate de acestia.

96. Prin urmare aceste cereri trebuie respinse.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA,

1. *Hotărăște*, în unanimitate, conexarea cererilor;
2. *Declară*, cu cinci voturi la două, cererile admisibile;
3. *Hotărăște*, cu cinci voturi la două, că a avut loc o încălcare a articolului 8 din Convenție;
4. *Hotărăște*, cu șase voturi la unu, că nu este necesar să se examineze plângerile în temeiul articolului 14 din Convenție coroborat cu articolul 8;
5. *Hotărăște*, în unanimitate, ca în speță constatarea unei încălcări a Convenției constituie în sine o satisfacție echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral suferit de reclamanți;
6. *Respinge*, în unanimitate, restul cererilor reclamanților privind o satisfacție echitabilă.

Redactată în limba engleză și comunicată în scris la 23 mai 2023, în temeiul art. 77 § 2 și art. 77 § 3 din Regulamentul Curții.

Ilse Freiwirth
Grefier adjunct

Gabriele Kucsko-Stadlmayer
Președinte

În conformitate cu art. 45 §2 din Convenție și art. 74 § 2 din Regulamentul Curții, următoarele opinii separate se anexează la prezenta hotărâre.

- (a) opinia parțial separată a judecătorului Guerra Martins;
- (b) opinia separată comună a judecătorilor Wojtyczek și Harutyunyan.

G.K.S.
I.F.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI GUERRA MARTINS

1. Sunt pe deplin de acord că a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție în cazul de față.

2. Cu toate acestea, pentru motivele expuse în continuare, nu mă pot alătura majorității pentru a concluziona, printr-o motivare extrem de succintă, că nu este necesar să se examineze plângerea în temeiul articolului 14 din convenție coroborat cu articolul 8, întemeiat pe § 230 din Hotărârea în *Fedotova și alții* ([GC], nr. 40792/10 și alte 2 persoane, 17 ianuarie 2023).

3. În primul rând, cred cu tărie că discriminarea pe motive de orientare sexuală este un aspect fundamental al acestui caz și că, prin urmare, ar fi trebuit abordată.

4. În al doilea rând, sunt pe deplin conștient că *Fedotova și alții* este o hotărâre a Marii Camere, cea ce îi conferă o anumită supremație asupra hotărârilor Camerelor. Într-adevăr, deși nici Convenția, nici Regulamentul Curții nu conțin o dispoziție expresă care să acorde prioritate acestor hotărâri (sistemul *stare decisis* nu este aplicabil Convenției), se poate admite că există un consens larg potrivit căruia Convenția și Regulamentul Curții presupun implicit că hotărârile Marii Camere trebuie să fie urmate de Camere până când sunt răsturnate de Marea Cameră.

5. În al treilea rând, acestea fiind spuse, este demn de remarcat faptul că am avut deja ocazia să nu fiu de acord în mod respectuos cu ceea ce consider a fi interpretarea restrictivă a articolului 14 din Convenție de către Curte (a se vedea, recent, opinia parțial divergentă a judecătorilor Yudkivska, Lubarda, Guerra Martins și Zünd, la care s-a alăturat judecătorul Kūris, în cauza *Macatė împotriva Lituaniei* (nr. 61435/19, 23 ianuarie 2023). Este adevărat că situația de fapt din cele două cauze este diferită, dar raționamentul care stă la baza constatării lipsei unei încălcări a articolului 14 coroborat cu articolul 10 în cauza *Macatė* reflectă aceeași abordare restrictivă a articolului 14 ca și în prezenta cauză.

6. În acea opinie am susținut tocmai că legislația anti-discriminare a evoluat în ultimele decenii, în special în Europa, și că prin urmare Curtea trebuie să își adapteze raționamentul la noile tendințe.

7. În sfârșit, constatarea că nu este necesară examinarea plângerii formulată în temeiul articolului 14 în *Fedotova și alții* nu a fost unanimă. Judecătorul Pavli, căruia i

s-a alăturat judecătorul Motoc, a adăugat o opinie parțial divergentă al cărei raționament, după umila mea părere, este mai precis decât raționamentul majorității. Prin urmare, fără alte explicații, aș spune că, dacă aș fi făcut parte din compoziția Curții în *Fedotova și alții*, m-aș fi alăturat opiniei parțial divergente a colegilor mei. În consecință, nu pot accepta constatarea că nu este necesar să examinăm plângerea întemeiată pe articolul 14 în prezenta cauză, întemeiată pe *Fedotova și alții*, fără a-mi exprima opinia.

8. Deși acest lucru nu schimbă nimic în cazul de față, ar putea deschide calea pentru evoluția viitoare a jurisprudenței Curții cu privire la articolul 14 din Convenție.

OPINIA SEPARATĂ COMUNĂ A JUDECĂTORILOR WOJTYCZEK ȘI HARUTYUNYAN

1. Cu tot respectul, nu suntem de acord cu punctul de vedere conform căruia cererile din speță sunt admisibile și că articolul 8 a fost încălcat.

2. Curtea a statuat în mod constant că articolul 34 nu permite plângeri *in abstracto* privind încălcarea Convenției. Reclamanții trebuie să demonstreze că sunt afectați personal de legislația contestată (a se vedea, de exemplu, *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* [GC], nr. 47848/08, § 101, CEDO 2014).

În speță, reclamanții au evidențiat un număr de lacune ale reglementării naționale în mai multe domenii. Cu toate acestea, în opinia noastră, nu au furnizat suficiente dovezi că aceste deficiențe i-au afectat personal și, în orice caz, nu au adus plângerile lor în atenția autorităților competente (cu excepția procedurii menționate la punctul 6). Criticile, astfel cum au fost formulate de reclamanți, se reflectă în constatările factuale foarte concise. Majoritatea a decis să urmeze abordarea reclamanților și să analizeze *in abstracto* legislația aplicabilă, fără a lua în considerare dificultățile practice cu care reclamanții s-au confruntat efectiv.

3. Majoritatea se bazează pe hotărârea pronunțată în cauza *Fedotova și alții împotriva Rusiei* ([GC], nr. 40792/10 și alte 2, 17 ianuarie 2023), și se referă la aceasta pe tot parcursul motivării. Această hotărâre a fost pronunțată în împrejurări foarte specifice, caracterizate prin următoarele trei caracteristici, astfel cum sunt expuse în hotărârea menționată:

(i) Prezenta cauză se referă la absența în legislația rusă a *oricărei posibilități de recunoaștere juridică* pentru cuplurile de același sex, indiferent de forma pe care o poate lua o astfel de recunoaștere (§ 155, sublinierea noastră).

(ii) Nu se contestă nici faptul că dreptul rus *nu s-a schimbat deloc* de la depunerea prezentelor cereri ... (§ 193, sublinierea noastră).

(iii) Curtea notează că statul pârât nu a informat-o cu privire la vreo intenție de a-și modifica legislația internă pentru a permite cuplurilor de același sex să se bucure de recunoaștere oficială și de un regim juridic care să ofere protecție (§ 194, sublinierea noastră).

4. Prezenta cauză diferă de cauza *Fedotova și alții împotriva Rusiei* cu privire la toate aceste trei aspecte.

(i) După cum a explicat Guvernul, legislația română prevede forme de recunoaștere a cuplurilor de același sex și de protecție pentru acestea. Majoritatea remarcă în special

următoarele evoluții în această privință:

În acest context, Curtea ia act de adoptarea de către România a unor dispoziții legale mai inclusive cu caracter general, precum articolul 1391 din Codul civil (paragraful 9 de mai sus) și legislația care sancționează toate formele de discriminare (a se vedea paragraful 10 de mai sus), precum și de interpretarea mai largă dată de Curtea Constituțională noțiunii de viață de familie prevăzute la articolul 26 din Constituție (a se vedea paragrafele 15 și 16 de mai sus)» (Punctul 77).

Menționăm în acest context că, așa cum a fost interpretată de Curtea Constituțională, Constituția protejează cuplurile de același sex. Unele dispoziții legislative specifice stabilesc această protecție. În special, articolul 1391 din Codul Civil este interpretat ca o formă de recunoaștere a cuplurilor de același sex în scopuri specifice. În plus, legislația Uniunii recunoaște cuplurile de același sex și le acordă o serie de drepturi. Dreptul Uniunii Europene face parte din dreptul intern român și este direct aplicabil în România. În orice caz, ar fi fost necesar să se efectueze o analiză aprofundată a dreptului intern, domeniu cu domeniu, pentru a determina cu suficientă precizie statutul juridic al cuplurilor de același sex. De asemenea, observăm *en passant* că în România numărul cuplurilor necăsătorite de sex diferit este în creștere, ceea ce arată că regimul juridic oferit cuplurilor necăsătorite nu pare neatractiv.

(ii) Dreptul intern este în schimbare. Elementele menționate mai sus au fost adoptate recent și observăm că jurisprudența, în special, extinde domeniul de aplicare al protecției acordate cuplurilor necăsătorite, indiferent dacă acestea sunt de același sex sau de sex diferit.

(iii) Guvernul și-a exprimat disponibilitatea de a modifica legislația.

5. În cauza *Fedotova și alții* (citată anterior), Curtea a explicat domeniul de aplicare al obligațiilor statelor în ceea ce privește cuplurile de același sex în următorii termeni (sublinierea noastră):

188. Cu toate acestea, astfel cum reiese deja din jurisprudența Curții (a se vedea *Schalk și Kopf*, § 108; *Gas și Dubois*, § 66; *Oliari și alții*, § 177; și *Chapin și Charpentier*, § 48, toate citate mai sus), statele părți dispun de o *marjă de apreciere mai extinsă în ceea ce privește stabilirea naturii exacte a regimului juridic* care trebuie pus la dispoziția cuplurilor de același sex, care nu trebuie să ia în mod necesar forma căsătoriei (a se vedea paragraful 165 de mai sus). *Într-adevăr, statele au posibilitatea să „aleagă mijloacele”* care urmează să fie utilizate pentru a-și îndeplini obligațiile pozitive inerente articolului 8 din Convenție (a se vedea *Marckx*, citată mai sus, § 53). *Marja de apreciere recunoscută statelor în această privință privește atât forma recunoașterii, cât și conținutul protecției care trebuie acordată cuplurilor de același sex.*

189. În această privință, Curtea observă că, deși se conturează o tendință continuă clară în direcția recunoașterii și a protecției juridice a cuplurilor formate din persoane de același sex, nu se poate ajunge la un consens similar în ceea ce privește forma unei astfel de recunoașteri și conținutul acestei protecții. Astfel, în conformitate cu principiul subsidiarității care stă la baza Convenției, *este mai presus de toate de competența statelor contractante să decidă cu privire la măsurile necesare pentru a garanta drepturile prevăzute de Convenție oricărei persoane*

află sub „jurisdicția” lor și nu este de competența Curții să stabilească ea însăși regimul juridic care trebuie acordat cuplurilor de același sex (a se vedea *Christine Goodwin*, § 85 și *Marckx*, § 58, ambele citate mai sus).

6. Observăm că, în hotărârea pronunțată în cauza *Fedotova și alții* (citată anterior), Curtea lasă statelor o libertate foarte largă în definirea regimului juridic al cuplurilor de același sex, spre deosebire de cuplurile de sex diferit. Ideea de bază a fost de a permite statelor să-și adapteze legislația pas cu pas și domeniu cu domeniu, mai degrabă decât printr-o singură mișcare revoluționară care ar putea declanșa o opoziție puternică și, în cele din urmă, s-ar putea dovedi contraproductivă. Observăm că, potrivit Consiliului European, deși „un număr considerabil de state membre au făcut progrese substanțiale în ceea ce privește recunoașterea juridică și socială a persoanelor LGBT, deși adesea într-un context dificil”, „un climat de opoziție față de drepturile omului ale persoanelor LGBT a câștigat simultan teren în anumite țări europene” (a se vedea Raportul CDDH privind punerea în aplicare a Recomandării CM/Rec(2010)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind măsurile de combatere a discriminării pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen, adoptată de CDDH în cadrul celei de a 92-a reuniuni (26-29 noiembrie 2019), punctul 1112).

7. Este important de observat că hotărârea pronunțată în cauza *Fedotova și alții* (citată anterior) nu echivalează recunoașterea juridică cu înregistrarea. Statele pot alege între mai multe mijloace posibile de acordare a recunoașterii legale cuplurilor de același sex. Acestea pot fie să creeze posibilitatea ca, cuplurile de același sex să își înregistreze uniunea (recunoaștere prin înregistrare), fie să acorde recunoașterea *ex lege* în diferite ramuri ale dreptului, astfel încât aceste cupluri să dobândească *ex lege* anumite drepturi specifice și să obțină protecția acestora (recunoaștere *ex lege*). Ceea ce este important – potrivit abordării din *Fedotova și alții* (citată anterior) – este ca drepturile și protecția să fie acordate *ex lege*, fără a fi necesar să se solicite protecție instanțelor naționale, astfel încât cuplurile să se poată prevala de simpla existență a relației lor în raport cu autoritățile judiciare sau administrative (a se vedea *Fedotova și alții*, citată mai sus § 203). Avantajul acestei a doua metode este că drepturile sunt acordate automat tuturor cuplurilor care coabitează și nu sunt limitate la cei care aleg să se înregistreze. În același timp, trebuie remarcat faptul că înregistrarea nu conferă *per se* drepturi mai cuprinzătoare sau mai puternice.

8. Majoritatea face următoarea apreciere la punctul 76 din hotărâre:

Curtea observă că legislația românească prevede o singură formă de uniune familială – căsătoria între persoane de sex opus și nu prevede recunoașterea legală pentru cuplurile de același sex (a se vedea paragraful 9 de mai sus).

În opinia noastră, din motivele explicate mai sus, nu numai că legislația română prevede anumite forme de recunoaștere pentru cuplurile de același sex, dar domeniul de aplicare al acestei recunoașteri se extinde continuu.

9. Pentru a rezuma, astfel cum s-a arătat în mod corect în *Fedotova și alții* (citată mai sus, § 189):

... este mai presus de toate de competența statelor contractante să decidă cu privire la măsurile necesare pentru a garanta drepturile prevăzute de Convenție oricărei persoane aflate sub „jurisdicția” lor și nu este de competența Curții să stabilească ea însăși regimul juridic care trebuie acordat cuplurilor de același sex ...

Pentru toate aceste motive, considerăm că statul pârât nu și-a încălcat obligațiile care îi revin în temeiul Convenției.

APPENDIX

[...]

Reclamanții: Florin Buhuceanu, Victor Ciobotaru, A.A.N., M.M.I., M.P., G.I.Ț., Voicu-Dan DRAGOMIR, Oliver ULERICH, G.C.C., G.R.B., A.T.S., I.P., A.F.S., G.S.M., B.C., I.I.C., A.M., C.E.F., M.C.R., R.V.F., V.A.B., M.A.D., R.M.M., I.A.P., G.C.P., F.S., S.K.K., A.C.G., A.L.M., A.M., Andrada POPA, Oana MÂNDRUȚESCU, A.V.I., S.M.A., Diana-Loredana MANOLE, Claudia-Valentina TASE, Diana-Georgiana GRIGORE, Maria-Olimpia ROMAN, Oltea-Ilinca CĂLUGĂREANU, Alina MORAR, M.S.Ș., A.M.P.